

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Ενότητα 2: Ερμηνευτική Προσέγγιση

Κώστας Χρυσafίδης

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

Η ερμηνευτική μέθοδος ως ερευνητικό εργαλείο

- Η σημασία των ποιοτικών ερευνών,
- Η πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής,
 - Οι διττή όψη των φαινομένων,
- Η διεύρυνση στην ουσία των πραγμάτων.

Η άλλη αντίληψη της επιστήμης

- Οι επιστημονικές έννοιες :
 - Της εξήγησης,
 - Της πρόβλεψης,
 - Του ελέγχου
- Αντικαθίστανται από τις ερμηνευτικές έννοιες:
 - Της κατανόησης,
 - Του νοήματος της δράσης.

Περιεχόμενα

- Από την κοινωνική φαινομενολογία στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης,
- Η ερμηνευτική προσέγγιση στις κοινωνικές επιστήμες,
- Ερμηνευτική άποψη για τη σχέση θεωρίας και πράξης,
- Κριτική εκτίμηση

Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: Από το λειτουργισμό στη φαινομενολογία

- Η κοινωνική πραγματικότητα ως αυτορρυθμιζόμενος μηχανισμός (θετικισμός), που λειτουργεί με βάση κάποιους απρόσωπους νόμους,
- Η αντικειμενικότητα της κοινωνίας εξαρτάται από το βαθμό που την ορίζουν τα μέλη που τη συναποτελούν.

Για την εκπαίδευση σημαίνει

- Πρέπει να κατανοήσουμε τις κοινωνικές διαδικασίες, μέσα στις οποίες παράγεται η εκπαιδευτική πραγματικότητα και θεωρείται δεδομένη,
- Η κοινωνική πραγματικότητα γίνεται κατανοητή, μόνον εφόσον κατανοήσουμε τις υποκειμενικές αντιλήψεις των ατόμων.

Ερμηνευτική προσέγγιση στην κοινωνική επιστήμη (δυο αντικρουόμενες απόψεις)

- Η επιστήμη ανακαλύπτει δοκιμασμένες υποθέσεις και γενικούς νόμους, που τα άτομα οφείλουν να ακολουθούν,
- Η επιστήμη οφείλει να στοχεύει στην ερμηνεία και όχι στην εξήγηση της κοινωνικής ζωής.

αγγλοσαξωνικός θετικισμός vs.
γερμανική ερμηνευτική προσέγγιση

Συνέπειες της ερμηνευτικής προσέγγισης

- Οι ανθρώπινες συμπεριφορές δεν είναι δυνατόν να παρατηρηθούν όπως τα φυσικά φαινόμενα, αλλά να ερμηνευθούν σε σχέση με τα κίνητρα, τις προϋποθέσεις ή τους σκοπούς του δράστη,
- Σκοπός της ερμηνείας είναι η σύλληψη του «υποκειμενικού νοήματος», που έχει η πράξη για το δράστη.

Ας μεταφερθούμε στη διδακτική διαδικασία

- Η δραστηριότητα του εκπαιδευτικού μπορεί να γίνει κατανοητή, μόνον εφόσον μπορούμε να κατανοήσουμε τη σημασία που αυτός της δίνει,
- Πέρα από τις προθέσεις του ατόμου είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η διαδικασία,
- Οι κοινωνικοί κανόνες αποτελούν συνδυασμό του παρελθόντος και της παρούσας κοινωνικής τάξης.

Θεωρία και πράξη

Σκοπός της ερμηνευτικής επιστήμης είναι:

- Να βοηθήσει τα άτομα να κατανοήσουν τη δράση τους,
- Να περιορίσει τις δυσκολίες επικοινωνίας μεταξύ των δρώντων ατόμων και των αναλυτών της δράσης,
- Να επηρεάσει τον τρόπο σκέψης και αξιολόγησης και στη συνέχεια τον τρόπο δράσης (χωρίς προδιαγραφές),
- Να παραμένει η θεωρία εσωτερικά συνδεδεμένη και συμβατή με την αντίληψη του δράστη.

Ερμηνευτική προσέγγιση και το «πρακτικό»

- Οι ερμηνευτικές αναφορές προσφέρουν την ευκαιρία στους ερευνητές να δουν βαθύτερα κάτω από την επιφάνεια της κοινωνικής ζωής και των ανθρώπινων πραγμάτων,
- Το άτομο λειτουργεί στοχαστικά ως προς τις αξίες, τις κοινωνικές δεσμεύσεις και τις ψευδείς αξίες, ενισχύοντας τη συνειδητότητα, τη διαφοροποίηση της αυτογνωσίας και τη δράση,
- Η σχέση θεωρίας και πράξης δεν αποτελεί μονόδρομο από την πρώτη στη δεύτερη, αλλά κινείται αμφίδρομα. Κάθε πρακτική κατάσταση εμπλουτίζει την πρακτική σοφία.

Κριτική της ερμηνευτικής επιστήμης

- Η αδυναμία να καταλήξουμε σε «αντικειμενικά» κριτήρια, μέσω ερμηνευτικών διαδικασιών,
- Στερείται από επιστημονικές εξηγήσεις που είναι σημαντικές για την έρευνα κοινωνικών φαινομένων,
- Αδιαφορεί για τις ακούσιες συνέπειες των κοινωνικών πράξεων,
- Η απόρριψη κάθε εξήγησης που δε είναι συμβατή με τις αντιλήψεις του δράστη, περιορίζει τη δυνατότητα κριτικής προσέγγισης όλων των μορφών δράσης.

Συμπεράσματα

- Η ερμηνευτική αντίληψη ότι οι υποκειμενικές ερμηνείες συνιστούν εκπαιδευτική πραγματικότητα αντιπαρατίθεται στη θετικιστική για τη σχέση θεωρίας και πράξης,
- Και στις δυο περιπτώσεις όμως ο ερευνητής παραμένει απλός παρατηρητής.

Ανακεφαλαίωση - Συμπεράσματα

- Η τοποθέτηση για την πορεία της έρευνας καθορίζει τη σχέση θεωρίας και πράξης,
- Η στήριξη του Θετικισμού στην απλή λογική, δεν βοηθάει σε μια αποτελεσματική πρακτική αλλαγή,
- Η στήριξη σε προσωπικές εκτιμήσεις δεν εξετάζει ολοκληρωμένα την κοινωνική πραγματικότητα,
- Απαιτείται μια εναλλακτική ερμηνεία για την εκπαιδευτική θεωρία και έρευνα.

Η ιδέα μιας εκπαιδευτικής επιστήμης

- Οι τοποθετήσεις των θετικιστών και των οπαδών της ερμηνευτικής έρευνας αποδέχονται ένα αμοιβαίο αποκλεισμό,
- Η υπαγωγή της εκπαιδευτικής έρευνας σε μια ήδη υπάρχουσα επιστημονική έρευνα παραβλέπει το γεγονός της μεμονωμένης εξέλιξης τομέων με βάση τις συνθήκες μιας «κοινοτικής ζωής»,
- Απαιτείται αποσαφήνιση του εκπαιδευτικού χαρακτήρα της έρευνας και των κριτηρίων εδραίωσης του επιστημονικού της χαρακτήρα.

Η φύση και ο σκοπός της εκπαιδευτικής έρευνας

Υπάρχουν δυο τρόποι προσέγγισης του όρου εκπαιδευτική έρευνα

- Περιγραφή των μεθόδων και των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται από τα μέλη της εκπαιδευτικής ερευνητικής κοινότητας,
- Ανάλυση των κριτηρίων που κάνουν αισθητή τη διάκριση ανάμεσα στην εκπαιδευτική έρευνα και στην έρευνα γενικά.

Ποια χαρακτηριστικά διακρίνουν την εκπαιδευτική έρευνα

- Η προσπάθεια οριοθέτησης της εκπαιδευτικής έρευνας με βάση τις μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιεί ή το αντικείμενο που την απασχολεί είναι μάλλον ελλιπής,
- Θα πρέπει να εντοπίσουμε και να διατυπώσουμε το γενικό σκοπό για τον οποίο αναλαμβάνεται η εκπαιδευτική έρευνα.

Χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής έρευνας

- Η εκπαιδευτική έρευνα είναι μια πρακτική έρευνα,
- Αυτό δεν αποκλείει το γεγονός ότι θεωρητικά προβλήματα συμβάλουν στη λύση πρακτικών προβλημάτων,
- Ο χώρος δράσης των ποικίλων ανθρωπιστικών επιστημών επικαλύπτεται, παραμένει όμως πάντα διαφορετικός ο σκοπός.

Ο σκοπός της εκπαιδευτικής έρευνας

Το πεδίο ελέγχου της εκπαιδευτικής έρευνας δεν είναι η θεωρητική της εκζήτηση ή η ικανότητά της να συμμορφώνεται με τα κριτήρια που προέρχονται από τις κοινωνικές επιστήμες, αλλά περισσότερο η ικανότητά της να επιλύει εκπαιδευτικά προβλήματα και να βελτιώνει την εκπαιδευτική πρακτική.

Ο ρόλος των κοινωνικών επιστημών στο χώρο της εκπαιδευτικής έρευνας

- Τα προβλήματα που ερευνώνται από τις κοινωνικές επιστήμες, δεν καθορίζονται από τις πρακτικές δραστηριότητες στις οποίες αναφέρονται, αλλά από το θεωρητικό πλαίσιο που αυτές ακολουθούν,
- Τα εκπαιδευτικά προβλήματα προκύπτουν από τη μη εκπλήρωση των προσδοκιών των εκπαιδευτικών, οι οποίες ως ένα βαθμό εμπεριέχουν και στοιχεία θεωρητικών πορισμάτων.

Η ερμηνευτική διάσταση της εκπαιδευτικής έρευνας

- Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες δεν μπορούν να παρατηρηθούν χωρίς να γίνει αναφορά σε κοινές εκπαιδευτικές αξίες και πεποιθήσεις,
- Η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας από τον εκπαιδευτικό ή τον ερευνητή γίνεται στη βάση ενός εκπαιδευτικού «παραδείγματος»,
- Η αποτυχία της επίτευξης των στόχων δηλώνει ενδεχόμενα την ανεπάρκεια του παραδείγματος ή τη στρεβλή εφαρμογή του.

Συμπεράσματα

- Ο εκπαιδευτικός στην πρακτική του εφαρμογή έχει αναμφίβολα κάποια «θεωρία», που επηρεάζει καθοριστικά την πράξη,
- Οι ερμηνείες των εκπαιδευτικών για τον εντοπισμό των προβλημάτων δεν είναι πάντα επαρκείς, οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις δεν είναι πάντα αληθινές,
- Ένα εκπαιδευτικό πρόβλημα ενδέχεται να δηλώνει ένα κενό ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη του εκπαιδευτικού.

Θεωρία και πρακτική

α. Θεωρία

- Θεωρία ως προϊόν θεωρητικών αναζητήσεων στη μορφή γενικών νόμων και αιτιακών αναζητήσεων,
- Θεωρία ως θεωρητικό πλαίσιο που δομεί τις δραστηριότητες, μέσω των οποίων παράγονται οι θεωρίες,
- Οι θεωρίες αποτελούν προϊόν μιας πρακτικής δραστηριότητας.

Θεωρία και πρακτική

β. Πρακτική

Η αντίληψη ότι:

- Όλες οι πρακτικές δραστηριότητες καθοδηγούνται από κάποια θεωρία,
- Κάθε «θεωρία» δεν είναι πρακτική και κάθε «πρακτική» δεν είναι θεωρητική,

αποτελεί μια
αποπροσανατολιστική
υπόθεση.

Κοινοί τόποι των θεωρητικών δραστηριοτήτων

- Οι θεωρίες, ανεξάρτητα από την αποστολή τους, αποτελούν προϊόν παραδόσεων, που μεταβιβάζονται μέσω μιας διαδικασίας μύησης,
- Κάθε θεωρητική δραστηριότητα διαμορφώνει τρόπο σκέψης ανάλογα με το αντικείμενο και το βασικό σκοπό που ακολουθεί.

Συμπέρασμα

Τα κενά ανάμεσα στη «θεωρία» και στην «πρακτική» οφείλονται στην έλλειψη επικοινωνίας ανάμεσα στη γλώσσα της «εκπαιδευτικής θεωρίας» και της «εκπαιδευτικής πρακτικής».

Τα αίτια της ελλιπούς επικοινωνίας μεταξύ θεωρίας και πράξης οφείλονται:

- Στην εφαρμογή ακατάλληλων εργαλείων ελέγχου, στις ποικίλες περιπτώσεις,
- Στην αδυναμία πρόβλεψης και αντιμετώπισής τους στη διαμόρφωση της θεωρίας, εφόσον εντοπίζονται μετά την εφαρμογή τους,
- Στη δυσκολία διαμόρφωσης της θεωρίας ως μια σειρά από κανόνες δράσης, εφόσον καταργούνται από τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών,

Διαπιστώσεις

- Η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ θεωρίας και πράξης οφείλεται σε διαφορετικά θεωρητικά και πρακτικά περιεχόμενα από αυτά που πρόκειται να εφαρμοστούν,
- Η θεωρία δεν εφαρμόζεται άκριτα στην πρακτική, αλλά κυρίως εμπλουτίζει τους τρόπους με τους οποίους η πρακτική βιώνεται και κατανοείται,
- Το ζητούμενο δεν είναι η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη, αλλά από το παράλογο στο λογικό, από τη συνήθεια στη γνώση και στη σκέψη.

Επαναπροσέγγιση της θετικιστικής αντίληψης

- Οι προσεγγίσεις που στηρίζονται σε πρακτικές των φυσικών επιστημών καταπολεμούν την αυθαιρεσία της προκατάληψης, της πρόληψης και της ιδεολογίας,
- Υπάρχει δυνατότητα προσέγγισης παραγόντων που παραβλέπει η προσωπική ερμηνευτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών,
- Το λάθος ανάγεται στο γεγονός ότι τα εκπαιδευτικά προβλήματα μπορούν να επιλυθούν ανεξάρτητα από το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο εμφάνισής τους.

Επαναπροσέγγιση της ερμηνευτικής αντίληψης

- Αρνείται να αποδεχτεί τον εκπαιδευτικό ως καταναλωτή θεωριών και εμμένει στις απόψεις και στις θεωρίες που οι εκπαιδευτικοί έχουν αποκτήσει,
- Η μεγάλη αδυναμία της έγκειται στο γεγονός ότι η εκπαιδευτική έρευνα εξαντλείται στην αξιοποίηση των ατομικών θεωριών των εκπαιδευτικών.

Ανακεφαλαιώνοντας

- Η επιστημονική (θετικιστική) προσέγγιση με το να αγνοεί το γεγονός ότι τα εκπαιδευτικά προβλήματα προερμηνεύονται, αγνοεί τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα της θεωρίας που παράγει,
- Η ερμηνευτική προσέγγιση απομονώνοντας τις αντιλήψεις των επαγγελματιών από την άμεση, συγκεκριμένη και πρακτική κριτική, καταργεί τον προβληματικό τους χαρακτήρα,
- Οι δυο κατευθύνσεις δεν αποκλείονται μεταξύ τους, αλλά αποτελούν τις μοναδικές επιστημονικές δυνατότητες συνολικά.

Εκπαιδευτική έρευνα και επιστήμη

- Η απόρριψη της αποκλειστικότητας των επιστημονικών δογμάτων στην εκπαίδευση, δεν αποκλείει τη δυνατότητα διατύπωσης συμπερασμάτων με επιστημονική ισχύ,
- Απαιτείται συζήτηση ως προς τη σημασία που δίνεται στον όρο επιστήμη,
- Οι τοποθετήσεις του Κ. Popper επαναπροσδιορίζουν τον τρόπο της επιστημονικής δράσης και την ισχύ των επιστημονικών πορισμάτων,
- Ο Κ. Popper επιχειρεί να απαλλάξει τον Θετικισμό από επικίνδυνες αδυναμίες.

Ο Κ. Popper

- Αποκηρύσσει τη θετικιστική αντίληψη ότι η επιστήμη ασχολείται με την αποκάλυψη της απόλυτης αλήθειας,
- Απορρίπτει την εικόνα του ερευνητή θεατή των επιστημονικών εγχειρημάτων,
- Η αντικειμενικότητα της επιστημονικής αλήθειας δεν στηρίζεται σε μια αφελή ουδετερότητα, αλλά σε μια διυποκειμενική συμφωνία, για τους κανόνες της έρευνας,
- Η έρευνα δεν είναι δυνατό να διεξαχθεί σε κοινωνικό κενό. Απαιτείται η κριτική παρουσία μιας κοινότητας ερευνητών.

Για μια επιστήμη της εκπαιδευτικής έρευνας

- Έλλειψη βασικών κριτηρίων διαχωρισμού της εκπαιδευτικής έρευνας από την αμιγώς «θεωρητική»,
- Αποφυγή διαχωρισμού ανάμεσα στην εκπαιδευτική πρακτική και την κοινωνική επιστημονική πρακτική,
- Ελλιπής συζήτηση ως προς το εύρος παρέμβασης των πορισμάτων των κοινωνικών επιστημών στο χώρο της εκπαιδευτικής πρακτικής.

Επιδιώξεις των εκπαιδευτικών πρακτικών

- Τι είναι επιθυμητό και τι είναι εφικτό,
- Η υφιστάμενη κατάσταση και οι δυνατότητες αλλαγής της,
- Αιτιολόγηση του ζητούμενου και της εισαγωγής των μέσων προς επίτευξη των στόχων.

Έργο κάθε ερευνητικής δραστηριότητας είναι:

- Η χειραφέτηση των εκπαιδευτικών από τη συνήθεια και την παράδοση και ο εφοδιασμός τους με δεξιότητες και μέσα για στοχασμό και κριτική στάση,
- Η απόρριψη της άποψης ότι επιστήμη αντικαθιστά τις υπάρχουσες θεωρίες και η αποδοχή ότι τις βελτιώνει, θωρακίζοντας το στοχασμό και την επιχειρηματολογία,
- Η εγγύηση ότι οι παρατηρήσεις, οι ερμηνείες και οι κρίσεις των εκπαιδευτικών θα έχουν μεγαλύτερη συνοχή και επιστημονικότητα.

Προς ποια κατεύθυνση πρέπει να στρέφονται τα ενδιαφέροντα της έρευνας;

- Αντικατάσταση της παραγωγικο-υποθετικής θεωρίας με μια «θεωρία» που θα στηρίζεται σε δεδομένα που έχουν αποκτηθεί συστηματικά,
- Υπάρχουν δυο είδη θεωρίας: η ουσιαστική (επαγγελματική εκπαίδευση) και η τυπική (κοινωνικοποίηση),
- Τα στοιχεία της ουσιαστικής θεωρίας θα προέρχονται από μη επεξεργασμένα δεδομένα της ουσιαστικής περιοχής.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

- Τα ουσιαστικά θεωρητικά προβλήματα δεν αντιμετωπίζονται με την παράθεση τυπικών δεδομένων,
- Οι εδραιωμένες κοινωνικές θεωρίες δεν μετατρέπονται αυτόματα σε εκπαιδευτικές,
- Η επιτυχία μιας έρευνας εξαρτάται από το βαθμό ενίσχυσης των εκπαιδευτικών να κατανοήσουν τα προβλήματά τους.

Μια εκπαιδευτική έρευνα αυτής της μορφής

- Είναι επιστημονική στο βαθμό που χαρακτηρίζεται από πειστικότητα, αυστηρότητα και κριτική σκέψη,
- Είναι πρακτική στο βαθμό που διατηρεί το περιεχόμενο μέσα στο οποίο εμφανίζονται τα εκπαιδευτικά προβλήματα,
- Το εμπόδιο των ερευνητών να συγχωνεύσουν τις διαφορετικές τους ταυτότητες, αντιμετωπίζεται με την προβολή του ρόλου του εκπαιδευτικού ως ερευνητή.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Κώστας Χρυσafίδης, 2015. Κώστας Χρυσafίδης. «Επιστημολογική προσέγγιση της σχέσης θεωρίας και πράξης: η περίπτωση της προσχολικής αγωγής». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ECD108>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

